

Behöver kyrkoråden tillsyn?

Både i Kyrkans Tidning och i lokala media har under hösten och vintern rapporterats om hur Karlskrona församling hamnat i en svår ekonomisk situation. Stora besparingar väntar och personal har fått sägas upp. Anledningen är att renoveringen av Fredrikskyrkan i Karlskrona blivit fyra gånger dyrare än budgeterat. 35 miljoner skulle renoveringen kosta. Slutnotan blev 135 miljoner!

Lunds stift som granskat förvaltningen konstaterar att »kyrkorådet gång på gång överträtt sina befogenheter och godkänt projektet att överskrida den av kyrkofullmäktige antagna budgeten». (KT 18/2 2020). Tio dagar senare kan KT meddela att ingen i kyrkorådet tänker avgå, alla sitter kvar för att, som det heter, ta sitt ansvar (KT 28/2 2020).

Karlskronafallet är ingen engångsföreteelse. Då och då kan man läsa om församlingar och pastorat som på grund av oskicklighet och otillräcklig kompetens dragit på sig stora skulder. Eller hur anställda slutar på grund av stora brister i arbetsmiljön. Bristerna beror inte alltid på kyrkoråden. Ibland är det anställda, oftast kyrkoherden, som inte förmår leda arbetet. Eller så handlar det om att kyrkoråd och kyrkoherde inte kommer överens utan hamnat i konflikt. Då ligger utköpet nära till hands. Kyrkokassan används för att bli av med någon misshaglig anställd.

Man kan naturligtvis förfasa sig över sådant som ofta beskrivs i den kyrkliga pressen. Slarv, bristande kompetens och omdöme drar ner ett pastorat i ekonomiska svårigheter. Arbetsledningen kan vara obefintlig, överdrivet kontrollerande eller okänslig för de anställdas kunskaper och behov. Konsekvenserna är många, men vad som sällan nämns är kanske det värsta – att dessa mänskliga tillkortakommanden gör det svårare för många att söka sig till kyrkan. Och till Kristus.

Utköpen och andra exempel på misslyckanden har nu blivit så många att frågan måste ställas om det inte handlar om ett systemfel i den kyrkliga organisationen. Till detta kommer att kyrkan förändras snabbt – sammanslagningar till större enheter, ständig minskning av medlemmar, allt färre dop och därmed en försämrad ekonomi. Svenska kyrkan är på väg att bli en minoritetskyrka.

Fram till skilsmässan år 2000 var församlingarna och pastoraten kyrkliga kommuner. Det kyrkliga regelsystemet var i långa stycken detsamma som gällde för borgerliga kommuner. Det finns historiska förklaringar till att det var så, men det är inte nödvändigt att det ska fortsätta på samma sätt. Med andra ord, det är hög tid att utvärdera Kyrkoordningen utifrån den nya situation som kyrkan befinner sig i. Kyrkan måste fjärma sig från gårdagens kommunala kyrka. Det kommunala sambandet måste lösas upp. Ett krympande kyrkosystem kan inte kläs i en stor och otymplig kommunal kostym.

På rubrikens fråga om kyrkoråden skulle behöva en särskild tillsyn, skulle nog de flesta svara Ja. Med gällande regelsystem är det emellertid lättare sagt än gjort. Kyrkofullmäktige väljs vart fjärde år i kyrkoval, och enbart de som är uppsatta på listorna kan väljas. Nya ledamöter kan inte tillsättas om de gamla tar slut. Kyrkorådsledamöter kan avgå, och då är det kyrkofullmäktiges uppgift att välja nya. Det är kyrkofullmäktige som godkänner kyrkorådets handlande och beviljar ansvarsfrihet. I fallet Karlskrona hade kyrkofullmäktige fram till 2018 godkänt att kyrkorådet överskridit budgeten med åtskilliga miljoner och beviljat dess ledamöter ansvarsfrihet (KT 18/2).

När nu kyrkorådets ledamöter säger att de vill och ska sitta kvar, kan ingen göra något. Kyrkofullmäktiges ledamöter tillsätts av väljarna vart fjärde år för en fyraårsperiod. Likaså med kyrkorådets ledamöter. De enda som kan avsätta dessa är kyrkofullmäktige, men där är man mer angelägen om att mandatfördelningen ska bestå än om att tillsätta kompetenta

personer. Fördelningen av ledamöter i alla råd och nämnder i ett pastorat styrs vanligen av principerna för proportionella val. Ännu ett exempel på hur angeläget det är att kyrkan frigör sig från att vara en kommunal spegelbild.

En nyvald ledamot i valberedningen i ett av Sveriges största pastorat ställde efter senaste kyrkovalet den aningslösa frågan: »När vi nu ska utse ledamöter i kyrkoråd, församlingsråd och nämnder så börjar vi väl med att söka efter de mest kompetenta för uppgifterna.» Svaret kom unisont från övriga ledamöter: »Här har vi aldrig frågat efter kompetens, här gäller mandatfördelningen oavsett kompetens. Kompetensen ska tjänstemännen (sic!) stå för.» I det aktuella pastoratet har det varit smått kaotiskt ända sedan strukturutredningens genomförande.

Exemplen på kyrkoråd vars bristande kompetens orsakat skada skulle kunna mångfaldigas. Behovet av en särskild tillsyn även för kyrkoråden är således uppenbart. Visserligen kan biskop eller kontraktsprost visitera en församling, vilket skett i Karlskronafallet. Men trots att Lunds stift har beställt en rapport om vad som hänt, så är vare sig kyrkofullmäktige eller kyrkoråd tvungna att följa biskopens råd som grundas på rapporten.

Det som ett stift kan göra är att pröva överklagade beslut, inte vad gäller beslutens innehåll, utan om de tagits enligt gällande regler. Stiftet kan även som en sista utväg tvinga fram en sammanslagning av församlingar, en process som tar flera år.

Frågan om tillsyn över församlingarna måste därför genomlysas utifrån olika aspekter. En är att kyrkovalen vart fjärde år är en stor, dyr och arbetskrävande process. Om nu församlingen är kyrkans grundläggande enhet, borde det räcka med att medlemmarna på ett medlemsmöte, per brev eller över nätet väljer församlingens kyrkoråd och att kyrkorådet i sin tur väljer elektorerna inför val till stiftsstyrelse och kyrkomöte. Detta skulle dels stärka personvalen på bekostnad av de partipolitiska listorna som i dag helt dominerar, dels göra det lättare att välja bort inkompetenta ledamöter. Så är det ordnat inom många andra kyrkor. Sannolikt lär det en dag bli så även i Svenska kyrkan.

En annan reform vore att stiftet fick i uppdrag att revidera församlingarna. Enligt dagens regler måste det finnas både förtroendevalda och auktoriserade revisorer i församlingarna. Till revisorernas uppgift hör att granska att inga ekonomiska oegentligheter ägt rum. Men stiftet skulle förmodligen vara bättre på sak- och verksamhetsrevisionen, att församlingen sysslar med sin grundläggande uppgift att, som det heter i Kyrkoordningen, »granska om församlingens verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt» (Kap 48 § 5).

Att kyrkoråden behöver tillsyn är uppenbart, likaså att ledamöter måste kunna avsättas. Förenklad valprocedur, förstärkning av personval och utökade befogenheter för stiftet att revidera kan vara möjliga vägar för detta.